

**Тарҷуман
шарҳи форсии
шайх Солеҳи Сабзаворӣ
ба
забони тоҷикӣ**

Дафтари ҳифз ва нашри осори Мансури Ҳошими Хуросонӣ ҳафизахуллоҳ таъоло

الحمد لله رب العالمين

Дарси
понздаҳум

**Мавонези шинохт; Тақлид
аз пешиниён (1)**

Саҳ 45 то 50

Мавонези шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

(أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين

Дувумин монези бузурги шинохт ки устозунал Мансур пас аз умулмавонези ҷаҳл мавзуи баҳс қарор медиҳад, <<Тақлид>> аст ва ин бахше аст ки хассосиятҳо ва ҷолишҳои фаровонеро дар бархӣ кишварҳои Исломи барангехтааст; Чароки мутаъассифона аксарияти қотеи мусалмонони ҷаҳон чи аз миёни аҳли ташаюъ ва чи аз миёни аҳли суннат, муқаллиданд; Яъне аз як ғайри маъсум тақлид мекунанд ва ба ҳамин далил, ин баҳсро бо нигаронии ғавқулода пай мегиранд; Балки дар баробари он сангар мегиранд, тавре ки гӯйӣ пойгоҳи марказияташон мавриди ҳамла қарор гирифтааст! Дар ҳоле ки пойгоҳашон мавриди ҳамла қарор нагирифтааст, балки айбе аз айбҳошон тавассути олими хайрхоҳ тазаққур дода шудааст; Айбе ки агар онро бартараф кунанд ба суди ҳудашон аст ва агар онро бартараф накунанд ба зиёни ҳудашон аст ва барои устозунал Мансур суд ва зараре надорад. Ба ҳар ҳол, ин бузургвор дар дувумин гом аз муъаррифии мавонези ҳафтгонаи шинохт, таҳти унвони)

2. Тақлид

(мефармояд:) **Чунонки** (дар ҳилоли мабҳаси ҷаҳл, ҷойе ки авом ва мутаъаллимонро гирифтори тақлид донист) **рӯшан шуд, яке дигар аз мавонези шинохт** (ки ақро аз шинохти ҳақ боз медорад), <<Тақлид>> **аст** (аммо ин <<Тақлид>> ки дар мактаби устозунал Мансур монези шинохти ҳақ шумурда мешавад дақиқан чист ва чи таърифе дорад? Посух ба ин суъл бисёр муҳим аст ва аз бисёри шубҳаҳо ва суъи бардоштҳои баъди пешгирӣ мекунад ва ба ҳамин далил, бидуни даранг ва дар ҳамин ибтидои баҳс мефармояд:) **ва он** (яъне <<Тақлид>>), **пайравӣ аз гуфта ё кардаи дигарӣ бидуни далил аст** (яъне инки бар асоси гуфта ё кардаи дигаре ба чизе ақида пайдо кунӣ ё амал кунӣ бидуни инки шахсан барои он ақида ё амал, далиле аз ақл ё шаръ дошта бошӣ. Аз инҷо дониста мешавад ки агар касе ақида ва амалеро бо далиле аз ақл ва шаръ барои мо исбот кунад ва мо ба ин далил, он ақида ва амалро қабул кунем, аз ӯ тақлид накардаем; Чароки тақлид, пайравӣ аз гуфта ё кардаи дигарӣ бидуни далил

Мавонези шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

аст на бо далил. Ин нуктаи бисёр муҳимме аст ки бояд мавриди тавҷих қарор гирад; Чароки бархӣ афроди бедикқат ва бетаваҷҷуҳ ё муғриз ва сафсатагар мегуянд ки агар ба назари ин бузургвор тақлид мутлақан ҷойиз нест, пас пайравӣ аз гуфтаи эшон дар ин китоб низ ҷойиз нест, дар ҳоле ки ин бузургвор дар ин китоб фатво надода, балки истедлол кардааст ва пайравӣ аз гуфтаи эшон дар ин китоб, бидуни далил нест то тақлид аз эшон шумурда шавад, балки ба далили бароҳини қотеъи эшон аз Қуръон ва суннат ва ақл аст ки ҳамаи сафаҳоти ин китобро пур кардааст. Таъбан ҳар каси дигаре ҳам суханӣ бо далил бигӯяд, мо аз сухани ӯ пайравӣ мекунем; Чароки мо тобеъи далил ҳастем на тобеъи ашхос ва ин тариқате аст ки Ислоҳ ба мо омӯхтааст.

Аммо масъалаи дигар баъд аз таърифи тақлид, ақсоми он аст ки устознал Мансур табиин мекунад ва мефармояд) **ки дар панҷ гуна, (миёни мусалмонон) ривоч ёфтааст:**

[Якум; Тақлид аз пешиниён]

Яке аз гунаҳои ривочи тақлид (дар миёни мусалмонон, балки умуми инсонҳо), **пайравӣ аз гуфта** (яъне раъй, фатво, ақида) **ва кардаи** (яъне равиш, рӯйқард ва суннати) **пешиниён** (яъне гузаштагон) **аст; Чунонки Худованд** (дар баёни ривочи ин навъи аз тақлид) **фармудааст:** ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ﴾ **<<Ва бадин сон пеш аз ту дар ҳеҷ сарзамине бимдиҳандаеро нафиристодем магар онки бархурдоронаш гуфтанд: Мо падарони худро бар ойине ёфтем ва дар пай онон равонем>>** (ин сухани Худованд нишон медиҳад ки тақлид аз гузаштагон дар ҳамаи сарзаминҳо ва ақсоми гузашта ривоч доштааст; Чун мефармояд дар ҳеҷ сарзамине бимдиҳандае нафиристодем магар инки дар баробари он тақлид аз гузаштагон матраҳ шуд)! **Ин** (тақлид) **аз он рӯст ки бисёри мепиндоранд гуфта ва кардаи пешиниёнашон, лузуман** (яъне ҳатман ва бидуни ниёз ба тамйиз ва баррасӣ) **аз гуфта ва кардаи онон дурусттар аст** (тавре ки гӯё гуфта ва кардаи гузаштагон, худ меъёре барои шинохт аст ва ташаббуҳ ба онҳо зотан матлуб шумурда мешавад); **Дар ҳоле ки ин пиндор, таваҳҳумӣ** (ройиҷ аммо беасоси) **беш нест ва бунёде бар ақл** (ки меъёри шинохт аст) **надорад; Чароки бидуни шак** (бо таваҷҷуҳ ба ҳукми қатъии ақл ва ҳис), **дурусттар будан ё**

1. Зухруф/ 23.

Мавонсеъи шинохт; Таклид аз пешиниён (1)

набудани гуфта ва кардаи одамӣ, (чи нафъан ва чи исботан) аз замони таваллуди ӯ табаъият намекунад (яъне ин тавр нест ки ҳар кас зудтар ба дунё омада, гуфта ва кардаи дурусттар ва ҳар кас дертар ба дунё омада, гуфта ва кардаи нодурусттаре дорад; Чунонки хилофи он ба вузӯҳ дар миёни мардум мушоҳида мешавад ки ҷавононӣ олам ва мутаъаххид ва пиронӣ ҷоҳил ва фосик вучуд доранд), **бал тобеъи мутобиқати бештар ё камтари он бо ақл аст** (чун меъёри шинохт, ақл аст ва ин мусталзими он аст ки дурусттар будан ва набудани ҳар чиз бар асоси он шинохта шавад) **ки мулозимае бо тақаддум ё таъаххури вучуди одамӣ надорад** (чун мумкин аст гуфта ва кардаи касе ки мутаъаххир аст маъқултар аз гуфта ва кардаи касе бошад ки мутақаддим аст ва ин воқеъияти махсус ва вичдонӣ аст); **Ҳамчунонки баҳсе дар нодурустии бисёрӣ аз гуфтаҳо ва кардаҳои пешиниён нест** (бо таваҷҷуҳ ба инки ҳеҷ кас муддаъӣ нашоуда ки ҳамаи гуфтаҳо ва кардаҳои гузаштагон дуруст будааст), **балки Худованд** (натанҳо ҳамаи гуфтаҳо ва кардаҳои ононро дуруст ғониқта) **бештари ононро дар ғумроҳӣ ва табоҳӣ шуморида ва фармудааст: ﴿وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ**

<<Ва ба дурустӣ ки пеш аз онон, бештари пешиниён ғумроҳ шуданд>> Ва фармудааст: ﴿أَلَمْ يَكُنْ الْأَوَّلِينَ

<<Оё пешиниёнро табоҳ накардем?!>>. Ин (далили ақлӣ ва шаръӣ) **ба он маъност ки пайравӣ аз пешиниён ба эътибори тақадуми замони онон** (яъне бо ин мантиқ ки онон пештар аз мо буданд ва табъан дурусттар аз мо гуфтаанд ва амал кардаанд), **бар хилофи усули** (эътиқодии) **Ислом** (монанди лузуми пайравӣ аз ҳақ ба ҷойи ашхос), **балки заруриёти он аст;** (Дар инҷо устозунал Мансур тақлид аз гузаштагонро бар хилофи заруриёти Ислом мешуморад ва табъан ин суъол пеш меояд ки зарурии Исломи чист; Бо таваҷҷуҳ ба инки муҳолифат бо зарурии Исломи метавонад мучиби хуруҷ аз Ислом шавад. Лизо дар посухи ин суъол муқаддар мефармояд:) **Бино бар инки зарурии Ислом ҳар чизе аст ки аз сареҳи каломи Худованд дар китобаш доништа мешавад** (бинобарин, дар назари устозунал Мансур, ҳар ақида ва ҳукме ки бидуни тақаллуф аз сариҳи муҳкамоти Куръон доништа мешавад зарурии Исломи аст, монанди хатми набувват ва ҷисмонияти маъод ва вучуби намоз ва рӯза ва ҳаҷ ва закот ва ҷиход ки сариҳан дар Куръон омадааст, вале ақида ва ҳукме ки сариҳан дар Куръон наёмадааст агарчи дар суннат омада бошад, зарурии Исломи

1 . Соффот/ 71.

2 . Мурсалот/ 16.

Мавонези шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

нест) ва адами лузуми пайравӣ аз пешиниён, бидуни шак аз қабиле он (яъне аз ҷумлаи заруриёти Исломи) аст; Чароки Худованд сариҳан дар китобаш фармудааст: **﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾** **<<Ва чун ба онон гуфта шавад ки аз ончи Худо нозил кард, пайравӣ кунед, гӯянд: Бал аз чизе пайравӣ мекунем ки падаронамонро бар он ёфтем! Оё агар чи падаронашон чизеро ба ақл дарнамеёфтанд ва бар ҳидоят набуданд?!>>** (ин ояи шарифа ба маънои он аст ки меёри шинохт аз назари Ислом, ақл ва ҳидоят аст на чизе ки гузаштагон бар он будаанд) **﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾** **<<Ва чун ба онон гуфта шавад: Ба сӯй чизе биёед ки Худо нозил кард ва ба сӯй Паёмбар, гӯянд: Чизе ки падаронамонро бар он ёфтем бароямон басанда аст! Оё агарчи падаронашон чизеро намеронистанд ва роҳ намеёфтанд?!>>** (бубинед ки Худованд читавр бо ин тафаккури ғалат мубориза мекунад!) **﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾** **<<Ва чун ба онон гуфта шавад: Аз чизе ки Худо нозил кард пайравӣ кунед, гӯянд: Бал аз чизе пайрави мекунем ки падаронамонро бар он ёфтаем! Оё агар чи шайтон ононро ба сӯй азоби сӯзон даъват мекард?!>>** (маълум мешавад ки ояндагон на танҳо набояд аз гузаштагони худ тақлид кунанд, балки бояд иштибоҳоти онҳоро низ бишиносанд ва ҳазар кунанд) **﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۖ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾** **<<Ва чун кори зиште мекунанд мегӯянд: Падаронамонро бар он ёфтем ва Худованд моро ба он амр кардааст! Бигӯ бегумон Худованд ба кори зишт амр намекунад, пас оё бар Худованд чизе мегӯед ки ба он илме надоред?!>>**. Бо ин васф (яъне бо тавачҷух ба сароҳати суҳанони Худованд дар ин бора, афзун бар иқтизоёти ақлӣ), **рушан аст ки эътиқод ба лузуми пайравӣ аз пешиниён** (бо онки мутаассифона бо тавҷихотӣ воҳӣ дар байни мусалмонон хусусан салафиён ривоч пайдо кардааст), **асле дар Ислом надорад ва аз ақоиди мушрикони аст** (ки ба миёни мусалмонон рихна карда ё аз хоҳилият барояшон боқи мондааст. Аммо суъол ин аст ки тақлид аз пешиниён, дақиқан чаро ва чигуна монез аз шинохти ҳақ мешавад?

1. Бақара/ 170.

2. Моъида/ 104.

3. Луқмон/ 21.

4. Аъроф/ 28.

Мавонегӣ шинохт; Таклид аз пешиниён (1)

Мефармояд:) ва аз ин ҳайс монегӣ шинохт (ҳақ) шуморида мешавад ки аҳли он (яъне муқаллидони пешиноён), ҳақро дар сурате ки бар хилофи гуфтаҳо ё кардаҳои пешиниён бошад (ҳар чанд мувофиқ бо шаръ бошад), ботил мепиндоранд; Бо таваҷҷуҳ ба инки ба заъмашон, он агар ҳақ буд, бар пешиниён пӯшида наместонд (балки ба тариқи авлое барои онон ошкор буд) ва ҳар чи бар пешиниён пӯшида монда, бидъат аст (яъне ақида ё амале аст ки ибтидо дар Исломи набуда ва баъдан аз хориҷи Исломи ба вуҷуд омадааст); Чунонки Худованд аз сухани онон (яъне муқаллидони салаф) хабар дода ва фармудааст: **﴿مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ﴾**¹; **«Мо инро дар киши пеш, нашунидаем! Ин чизе ҷуз барсохтагӣ нест»**! (Яъне ҳар чизе ки аз салаф нашунидаанд бидъат мепиндоранд ва инкор мекунанд. Ҳосил онки салафигарой инҳирофе аз масири Иломи аст ва аз рӯйқардҳои мушрикони махсуб мешавад ки алорағми таълими Иломи, ба миёни мусалмонон роҳ ёфтааст

Дар инҷо устозунал Мансур назар ба аҳаммияти ин мавзӯ ва таъсири амиқи он бар рӯй мусалмонон, суханро дар боби он тафсил медиҳад ва далоили бисёр муҳкаме аз ақл ва шаръро барои исботи адами вучуби пайравӣ аз салаф иқома мекунанд ва шубаҳоти салафиёно бартараф менамояд. Эшон дар баёни)

[Адами лузуми пайравӣ аз пешиниён]

(мефармояд:) **Аз инҷо** (яъне далоили ақлӣ ва Қуръонии мазкур барои адами ҳуҷҷияти гуфтаҳо ва кардаҳои пешиниён) **нодурустии рӯйқарди салафиён** (яъне мусалмононе ки аз мусалмонони нахустин таклид мекунанд на сирфан ин гурӯҳи хос ки салафи номида мешаванд) **ки ба лузуми пайравӣ аз пешиниён** (яъне се насли нахустини Иломи аз саҳоба, тобеъин ва атбоъи тобеъин) **бовар доранд, рӯшан мешавад; Чароки пайравӣ аз пешиниён** (яъне салаф, ё ба эътибори пайравии онон аз ақл аст, чунонки масалан абу Ҳанифа ва соири асҳоби раъй аз ақл пайравӣ мекарданд ё ба эътибори пайравии онон аз шаръ аст, чунонки масалан Молик ибни Анас ва соири аҳли ҳадис бинои бар пайравӣ аз нусуси шаръ доштанд), (ҳол) **агар ба эътибори пайравӣ онон аз ақл аст, ақл барои пасиниён низ вуҷуд дорад** (бо таваҷҷуҳ ба инки ҳамаи уқало аз ин неъмат Худованд баҳраманданд) **ва бо вучиди он, пайравӣ**

1 . Сод/ 7.

Мавонеси шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

аз пешиниён бемаъност (чароки дар неруӣ таъаккул миёни пешиниён ва пасиниён тафовуте нест) **ва агар ба эътибори пайравӣ онон аз шаръ аст, шаръ барои пасиниён низ вучуд дорад** (бо таваҷҷуҳ ба инки манобеъи асли ва яқинии он боқӣ монда ва қобили муроҷиъаи мустақим барои ҳамаи мусалмонон аст; Чунонки дар идомаи китоб рӯшан мешавад) **ва бо вучуди он, пайравӣ аз он сазовортар аз пешиниён аст** (чароки пайравӣ аз он мучиби яқин мешавад ва пайравӣ аз пешиниён мучиби занн ва пайравӣ аз яқин сазовортар аз пайравӣ аз занн аст); **Балки пайравӣ аз пешиниён ба эътибори пайравӣ онон аз ақл ва шаръ, корӣ мутаноқиз ва беманост; Чароки пайравӣ аз пешиниён дар сурати пайравӣ онон аз ақл ва шаръ, мусталзами пайравӣ аз ақл ва шаръ аст на аз пешиниён** (бинобарин, пайравӣ аз пешиниён бо пайравӣ аз пешиниён таноқуз дорад ва ба ҳамин далил ҳам бемаъност; Чароки пайравӣ аз пешиниён дар айни адами пайравӣ аз пешиниён мафҳум нест); **Бо таваҷҷуҳ ба инки пешиниён, бинобар фарз, аз ақл ва шаръ пайравӣ кардаанд на аз пешиниён ва бо ин васф, пайравӣ аз пешиниён, муқтазии адами пайравӣ аз пешиниён аст!** (Ҳосил онки салаф аз салаф тақлид накарданд, балки кӯшиданд аз ақл ва шаръ пайравӣ кунанд ва бо ин васф, касе ҳақиқатан пайрави салаф аст ки монанди салаф пайрави ақл ва шаръ бошад на пайрави салаф. Аммо дар ин бора шубаҳоте барои салафигароён вучуд дорад ки устозунал Мансур онҳоро барраси ва нақд мекунад. Эшон мефармояд:)

Бале, (дар як сурат, пайравӣ аз пешиниён метавонад тавҷиҳ пазир бошад;) **дар сурате ки пешиниён** (масалан саҳоба, тобеъин ва атбоъи тобеъин), **ба иқтизои наздиктар буданашон ба мабдаи шаръ** (яъне асри Паёмбар салаллоҳу алайҳи ва олиҳи ва саллам), **лузуман** (яъне ҳатман ва умуман) **аз** (ақойид ва аҳкоми) **шаръ огоҳтар буда бошанд,** (чароки дар ин сурат,) **пайравӣ аз онон ба умеди наздиктар шудан ба пайравӣ аз** (ақойид ва аҳкоми) **шаръ, ҳолӣ аз вачҳ нест** (мефармояд холи аз вачҳ нест, ба хотири инки дар сурати огоҳтар будани онон аз ақойид ва аҳкоми шаръ низ вачҳи дигаре вучуд дорад ки дар идома табйин мефармояд), **вале ин ҳолат** (яъне огоҳтар будани ҳамаи гузаштагон аз ҳамаи шаръ ба иқтизои наздиктар буданашон ба мабдаи шаръ), **қатъӣ ба назар намерасад** (балки занн аст ва ба ҳамин далил, наметавон ба он иттиқо кард; Бо таваҷҷуҳ ба инки занн дар Ислом кофӣ шумурда намешавад.

Мавонегӣ шинохт; Таклид аз пешиниён (1)

Аммо ба чи далил, заннӣ аст?); **Чароки** (сирф) **наздиктар будани онон ба мабдаи шаръ** (аз лиҳози замонӣ), **мусталзами огоҳтар будани онон аз шаръ нест** (ҳамчунонки бисёрӣ аз муъосирони Паёмбар салаллоху алайҳи ва олиҳи ва саллам аслан Ислом наёварданд ва ба душманӣ бо шаръ пардохтанд ва бисёрӣ дигар мунофиқ буданд ва бисёрӣ ҳам аъробихо ва боденишинони ҷоҳил буданд), **балки шояд** (ба ҳайси як эҳтимоли ақлӣ) **аз ҷиҳате**, (наздиктар будан ба мабдаи шаръ) **мусталзами хилофи он** (яъне огоҳии камтар аз шаръ) **бошад** (ин баён як эҳтимоли ақлӣ дар мақоми баррасии ҳамаи эҳтимолоти масолах аст ва ин ғоидаро дорад ки вақте ақлан вучуд пайдо кард, лузуман пайравӣ аз салафро маҳдуд мекунад; Чароки уқало мегӯянд: «إذا جاء الإحتمال بطل الاستدلال»; Яъне вақте эҳтимоли хилоф вучуд дошт, дигар истедлол ботил мешавад. Аммо читавр чунин чизе мумкин аст ва бар чи асос чунин эҳтимоле вучуд дорад?! Мефармояд:); **Зеро одатан** (яъне ба таври маъмул, чунонки дар зиндагиҳои оддӣ худ мушоҳида мекунем) **шинохти чизе ки** (собиқан набуд ва) **нав ҳодис шуда** (ва ҳанӯз замони зиёде бар он нагузашта), **аз шинохти чизе ки собиқан ба вучуд омада** (ва қидматӣ пайдо карда), **душвортар аст, бо таваҷҷуҳ ба инки табиъатан** (яъне дар як раванди қомилан табиъӣ) **мачоли** (ва ғурсати) **камтаре барои шинохти он** (таваққути мардум) **вучуд дошта ва** (қаҳран) **замони камтаре барои шинохти он** (аз тариқи баррасӣ) **сарф шуда ва таҷрибаи камтаре дарбори он** (барои мардум) **ба даст омада ва шумори камтаре бар он иттилоъфта ва** (ҳамаи) **ин** (нақоис ва маҳдудиятҳо) **муқтазии шинохти камтаре аз он аст** (ба хусус дар робита бо дин ки бисёр густарда ва амиқ аст ва ҳар чи мегузарад абъоди бештарӣ аз он кашф мешавад), **то ҷойе ки бисёрӣ аз ҷизҳои ҷадид** (дар арсаҳои шахсӣ ва иҷтимоӣ), **дар ибтидои пайдоиши худ шинохта намешаванд ва танҳо бо гузори замон, шинохти онҳо суҳулат ва густариш меёбад** (монанди ҳамаи даъвати устозонал Мансур ба Исломи ҳолис ва қомил ки дар ибтидои пайдоиш ва авали зуҳури худ, бисёр ғариб ва мункар қилва менамуд ва бисёрӣ аз мардум дар баробари он мавзъ меғирифтанд ва онро ба ҳазор иттиҳом муттаҳам менамуданд, вале ба мардум ҳар чи гузашт шинохти бештаре аз он ҳосил шуд, то ҷойе ки феълан бархурдҳои мардум бо гузашта фарқ кардааст ва қам қам дар ҳоли ҳазми ин ҳақиқати мутаъоли ва мулҳақ шуданд ба он ҳастанд ва ин шоъАллоҳ ҳар чи мегузарад маърифати бештаре аз он ҳосил мекунанд ва бештар ба абъоди илмӣ ва арзишии он пай мебаранд) **ва аз ин рӯ, ҳамвора**

Мавонеси шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

дар ҳамаи мавзӯоте ки мунҳасир ба замони хоссе нестанд (яъне як ҳодисаи онӣ ва зудгузар маҳсуб намешавад ки танҳо барои шоҳидони сахна қобили дарк бошанд, балки мавзӯоти мондагоранд), **илми ояндагон аз илми гузаштагон бештар буда ва ин воқеъиятӣ маҳсус ва мучарраб аст** (чароки дар ҳамаи заминаҳои илми қобили мушоҳида аст ва илми башар нисбат ба ҳамаи чиз дар ҳоли афзоиш аст ва дар ҳоли коҳиш нест ва аслан коҳиши илми ӯ нисбат ба мавзӯоти айни ва мондагор маъно надорад); **Хусусан бо таваҷҷуҳ ба инки илми ояндагон** (дар бораи ин қабил мавзӯот), **омезаи аз илми ҳудашон ва илми гузаштагон аст** (ба ин маъно ки илми ояндагон, ҳам илми ҳудашон ва ҳам илми гузаштагон аст) **ва ин зарфияти илмӣ бештаре барои онон** (нисбат ба гузаштагон) шуморида мешавад; **Чароки онон аз таҷорибӣ гузаштагон** (дар мувоҷаҳ бо ин мавзӯот) **огоҳӣ меёбанд ва онро бар таҷорибӣ худ меафзоянд ва таҷорибӣ бештаре барои ояндагон падида меоваранд** (лизо ояндагон низ илми бештарӣ нисбат ба мо хоҳанд дошт. Диққат кунед ки устозунал Мансур бо нигоҳи нофизи худ кучоро мебинад ва ба чи нуктаи зарифе таваҷҷуҳ медиҳад ки бар дигарон пӯшида аст). **Ба назар мерасад қоъида** (яъне қонун ва руяи умумӣ) **дар шинохти чизҳое ки маҳдудияти замонӣ надоранд** (яъне ҳаводиси гузаро нестанд), **ҳамин аст** (чун мумкин аст ҳоводиси гузаро, ҳар чи мегузаранд ба фаромӯшӣ супурда шуданд) **ва таъбан шинохти шаръ аз ин қоъида мустасно нест** (яъне монанди соири чизҳое ки маҳдудияти замонӣ надоранд, ҳар чи бештар мегузарад бештар шинохта мешавад); **Чароки шаръ, ҳодисаи торихӣ ва мутаъаллиқ ба гузашта шуморида намешавад, балки ҳақиқатӣ қорӣ дар имтидоди абадиёт аст** (ки ҳар чи мегузарад нуқсон намепазирад ва аз ёдҳо намеравад, балки бештар густариш меёбад ва шинохта мешавад. Бо ин ҳол, пурсише ки инчо падида меояд он аст ки ҳар чанд китоби Худованд барои гузаштагон ва ояндагон яксон аст ва фарқе намекунад, вале оё гуфта ва кардаи Паёмбар низ ҳодисаи торихӣ ва мутаъаллиқ ба гузашта нест то илми гузаштагон ба он бештар бошад? Устозунал Мансур дар посух ба ин пурсиш мефармояд:); **Чуз онки табиъатан илми мусоҳибони Паёмбар** (яъне саҳоба) **ба гуфта ва кардаи он ҳазрат, ба иқтизои мусоҳибаташон бо ӯ, аз илми касоне ки бо он ҳазрат мусоҳибат надоштанд бештар буда** (чароки онон суҳанони он ҳазратро мешуниданд ва қорҳояшро медидаанд, ҳар чанд на ба андозаи яксон; Чун мизони мусоҳибаташон бо он ҳазрат мутафовит буд, вале дар

Мавонеси шинохт; Таклид аз пешиниён (1)

инчо мулоҳизае вучуд дорад), **бо ин мулоҳиза ки ин илм** (бештар ба гуфта ва кардаи Паёмбар салаллоҳу алайҳи ва олиҳи ва саллам), **ба ҷихати судури гуфта ва кардаи он Ҳазрат ихтисос дошта** (яъне мухтас ба ин мавзӯ буда ки он ҳазрат чи гуфта ва кардааст) **ва лузуман ҷихати дигари он монанди маъоне** (яъне инки гуфта ва кардаи он Ҳазрат чи маъное дошта), **вучух** (яъне инки гуфта ва кардаи он ҳазрат аз чи бобе буда) **ва осораш** (яъне инки чи натоӣҷ ва фуруе бар гуфта ва кардаи он Ҳазрат тараттуб ёфта) **ро шомил намешудааст** (яъне наметавон ба таври қатъӣ гуфт ки умуми саҳоба маъноӣ суханон ва қорҳои Паёмбарро мефаҳмидаанд ва ваҷҳи мухталиф ва осори гуногуни онро дарк мекардаанд, ҳар чанд мумкин аст ки ин тавр буда бошад, вале дар ҳамаи маворид қатъӣ нест); **Бо тавҷҷух ба инки** (онҳо ба иқтизои мусоҳибати худ бо он Ҳазрат, табиъатан ровии ҳадис буданд ва) **ривояти ҳадис мусталзими фаҳми он** (яъне фикҳул ҳадис ва таҳлифи маъноӣ он) **набуда ва ҳар Араби биёбон гарде ки ба шаҳри Паёмбар меомада, қодир ба анҷоми он будааст** (бе онки ба таври қомил маъонӣ, ваҷҳ ва осорашро дарк кунад). **Аз ин рӯ, истиқроъан** (яъне вақте барраи майдонӣ ва мавридӣ мекунем) **шинохти мутаъаххирон** (масалан имомони мазоҳиб ва уламои бузурги тафсир ва ҳадис ва қалом ва фикҳ ва ахлоқ дар қуруни баъди то қунун) **дар бораи латоъифи Қуръон ва дақоъики ҳадис ва далояли ақида ва зарояифи фикҳ ва тарояифи** (яъне нуқоти қолиби) **ахлоқ, ба рушаноӣ аз шинохти мутақаддимон** (яъне бисёри аз саҳоба, тобиъин ва атбоъи тобеъин) **дар бораи онҳо бештар аст** (чунонки аз барҳӣ саҳоба қаҳл ба маъноӣ барҳӣ оёти Қуръон ва алфози ҳадис ва аҳкоми фикҳ ривоёт шудааст ки имрӯз барои бисёри аз атфоли мусалмонон ҳам маълум аст) **ва мутолиъот ва таҳқиқоте ки акнун дар бораи онҳо** (дар мадорис ва донишгоҳҳои улуми Исломи ва бо қўмаки китобхонаҳои ҳақиқӣ ва маҷозӣ) **анҷом мешавад, қаблан дар бораи онҳо мумкин набуд ва ҳосили он, ҳазорон китоби мабсут дар абвоби мухталифи шаръ** (аз тафсир ва ҳадис ва фикҳ гирифта то ахлоқ ва қалом ва тарих) **аст ки акнун ба вучуд омадааст, дар ҳоле ки қаблан вучуд надошт ва ин гувоҳӣ рӯшан бар тақомули илмии мусалмонон шумурда мешавад, то ҷойе ки инқори он, чизе ҷуз муқобира** (яъне лаҷбозӣ ва хирасарӣ) **дар баробари маҳсус нест** (ҷароки тақомули илмии мусалмонон ба рӯшани қобили мушоҳида аст ва ин сухан ки барҳӣ меғўянд инҳо тақомули илми маҳсуб намешавад, сухани шиъоргуна ва шеъргуна аст ва маъноӣ муҳассиле надорад).

Мавонези шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

Бале, (як шубҳаи дигар низ вучуд дорад ва он инки) **интиқоли илм ба ояндагон аз тариқи пешиниён сураат гирифта** (ба ин маъно ки пешиниён ин илмро даст ба даст кардаанд ва ба ояндагон расондаанд) **ва илми ояндагон бештар мубтани бар илми пешиниён аст, вале** (оё ин мусталзими олимтар будани пешиниён нисбат ба ояндагон аст?! Посух он аст ки) **ин низ мусталзими олимтар будани пешиниён аз ояндагон нест; Чароки олимтар шудани муталлим** (ки илмро фаро мегирад) **аз муаъллим** (ки илмро таълим медиҳад), **натанҳо имкон дорад, балки шойеъ ва мучарраб аст** (чароки бисёр дида ва шунида шудааст ки як муталлим пас аз тай кардани мароҳили илмӣ, аз бархӣ асотиди худ олимтар шудааст); **То ҷоие ки** (аз боби шохидӣ ҳадисӣ, тавассути бисёрӣ аз аҳли ҳадис монанди Шофеъӣ, ибни Ҳанбал, Дорамӣ, ибни Моча, Абу Довуд, Тирмизӣ, Насоӣ, ибни Ҳиббон ва дигарон, бо асноди мухталиф аз расули Худо салаллоҳу алайҳи ва олиҳи васаллам) **ривоят шудааст:** **«رَبِّ حَامِلٍ فَقِيٍّ وَ لَا فَقِيٍّ لَهُ وَ رَبِّ حَامِلٍ فَقِيٍّ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ»¹**; **<<Чи бисёр ҳомили донише ки худ донише надорад ва чи бисёр ҳомили донише ба сӯй касе ки аз ӯ донишмандтар аст>>** (ва ин тақрибан сариҳи дар он аст ки аз назари Паёмбар салаллоҳу алайҳи ва олиҳи ва саллам олимтар будани касоне дар оянда аз бархӣ саҳоба мумкин будааст ва ин чизи ачибе нест); **Бо тавачҷух ба инки мутааллим метавонад дониши як муаллимро бо дониши муаллими дигар даромезад ва дониши бештаре аз дониши ҳарду ба даст оварад ва бо ин васф, ҳеҷ манъе барои олимтар шудани ояндагон аз пешиниён нест** (ин чизе аст ки ҳам имкони ақлӣ дорад ва ҳам амалан воқеъ шудааст); **Чунонки** (ба унвони як далили шаръӣ низ) **Худованд фармудааст:** **«تَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَأَ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ»²**; **<<Ҳар касеро ки бихоҳем дар поя боло мебарем ва болотар аз ҳар доное донишманде аст>>!** (Ва ин яъне махдудияте дар боло бурдани пояи ояндагон нисбат ба гузаштагон нест ва Худованд қодир аст ки болотар аз олимони салаф, олимоне дар халаф қарор диҳад ва бо ин ҳисоб, касоне ки мегӯянд чунин чизе мумкин нест бар хилофи сухани Худованд сухан мегӯянд ва монанди Яҳудиён дасти Худовандро аз бахшиш ба бандагонаш баста медонанд.) **Дар**

1. Шофеъӣ, ал-Муснад, с 240; Муснади Аҳмад, ч 4, с 80 ва 82 ва ч 5, с 183; Суанул Дорамӣ, ч 1, с 74 ва 75; Сунани ибни Моча, ч 1, с 84, 85 ва 86 ва ч 2, с 1015; Сунани абӣ Довуд, ч 2, с 179; Суанул Тирмизӣ, ч 4, с 141; Нисой, ал-Суанул кубро, ч 3, с 431; Муснади абӣ Яъло, ч 13, с 408; Сунани ибни Ҳиббон, ч 1, с 270; Ромҳурмузӣ, ал-Ҳддул Фосил, с 166; Ҳокими Нешобурӣ, ал-Мустадрок, ч 1, с 87 ва 88.

2. Юсуф/ 76.

Мавонегӣ шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

ин миён, (аҳли ҳадис ба сабаби ақлгурезӣ ва ҳадисгароии шадидаи худ, ба ҳадисе истинод мекунад ки зоҳиран бар бартарии мутлақи салаф нисбат ба халаф далолат дорад ва ин асли далили онҳо аст, дар ҳоле ки устозунал Мансур бо ихотаи хосси худ бар ривоёти онҳо, ишқолоти муҳиммеро мутаваҷҷиҳи ин ривоёти онҳо медонад ва мефармояд: **ривоятӣ аҳли ҳадис бо мазмуни** «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»¹ (яъне: <<Бартарини мардум қарни мананд, сипас касоне ки ба дунболи онҳо меоянд, сипас касоне ки ба дунболи онҳо меоянд>>) **Ки муддаи бартарии мусалмонони** (се қарни) **нахустин бар мусалмонони оянда аст низ лузми табъияти мусалмонони оянда аз мусалмонони нахустинро исбот намекунад; Чароки** (се ишқоли бузург дар он вучуд дорад: **фориг аз адами имкони аҳзи ба итлоқи он бо таваҷҷуҳ ба вучуди аъиммаи нифок дар қарни Паёмбар салаллоҳу алайҳи ва олиҳи ва саллам ва аъимаи зулм дар ду қарни пас аз он Ҳазрат** (ин ишқоли аввал аст ки қабули итлоқи ҳадис мумкин нест; Чун бар хилофи маҳсуси вичдонӣ аст; Бо таваҷҷуҳ ба инки мутлақан се қарни аввалро аз ояндагон бартар медонад, дар ҳоле ки дар қарни аввал бадтарин душманони Ислом аз мунофиқин ҳам буданд ва дар ду қарни баъдӣ золимтарин ҳокимон амсоли Язид ва Валид ва Ҳаҷҷоҷ ибни Юсуф ҳам буданд ва мусалламан бо вучуди чунин касоне, наметавон ҳамаи салафро аз ҳамаи халаф бартар донист. Аммо ду ишқоли дигар инки ривоёти мазкур), **аз як сӯ ривоятӣ воҳид ва табъан ғайри яқинӣ аст** (чун ба сурати мутаботир ривоят нашудааст ва бинобар мабнӯи устозунал Мансур ривоёти ғайри мутаботир, хусусан дар боби ақойид ҳуҷҷат нестанд) **ва аз сӯи дигар бо риваяти аҳли ҳадис бо мазмуни** «مَثَلُ امْتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى أَوَّلُهَا»² (яъне: <<Масали умати ман масали борон аст ки маълум нест аввали он бартар аст ё охири он>>) **Ки бартарии мусалмонони нахустин бар мусалмонони ояндаро номаълум мешуморад, таъоруз дорад** (бо таваҷҷуҳ ба инки ба вузӯҳ бар имкони бартарии мусалмонони нахустин далолат мекунад ва лизо касоне чун ибни Қутайба, ибни Абдулбир, ибни

1 . Муснади Аҳмад, ҷ 1, с 378 ва 434; Саҳеҳул Бухорӣ, ҷ 3, с 151 ва ҷ 4, с 189 ва ҷ 7, с 174; Саҳеҳул Муслим, ҷ 7, с 185; Сунанул Тирмизӣ, ҷ 3, с 339 ва 376 ва ҷ 5, с 357; Байҳоқӣ, ал-Сунанул кубро, ҷ 10, с 122; Нисой, ал-Сунанул кубро, ҷ 3, с 494.

2 . Муснади Аҳмад, ҷ 3, с 130 ва 143 ва ҷ 4, с 319; Сунанул Тирмизӣ, ҷ 4, с 239; Муснади абӣ Довуд, Таълиси, с 90 ва 270; Муснади абӣ Яъло, ҷ 6, с 190 ва 380; Саҳеҳи Ибни Ҳиббон, ҷ 16, с 210; Ромхурмузӣ, ал-Ҳаддул Фосил, с 346; Табаронӣ, ал-Мӯъҷамул авсат, ҷ 4, с 78 ва 231; Ҳейсамӣ, Маҷмаъуз-заъид, ҷ 10, с 68; Ҳаму, мавориду ал-Замон, ҷ 7, с 295; Аҳодисул Шомухӣ, с 30; Ибни Салома, Муснадул Шаҳоб, ҷ 2, с 276 ва 277.

Мавонези шинохт; Тақлид аз пешиниён (1)

Ҳачар ва дигарон ба ин таъоруз тавҷҷиҳ кардаанд) **ва табъан соқит мешавад** (хоҳ ба танҳои ва хоҳ ҳамроҳ бо ҳадиси дувум; Чароки ҳадиси дувум бо ақл мувофиқ ва ҳадиси аввал бо он муҳолиф аст ва бо ин васф, ҳадиси аввал соқит ва ҳадиси дувум аҳз мешавад, вале агар аҳли ҳадис ба ҳар далил бартари ҳадиси дувумиро напазиранд ногузир бояд бипазиранд ки ҳар ду ҳадис ба дунболи таъоруз бо якдигар, аз дараҷаи эътибор соқит мешаванд ва он гоҳ далиле барои бартари илмӣ салаф аз халаф боқӣ намонанд. Идомаи баҳсро дар дарси баъди пай мегирем ин шоъАллох).¹

و السلام عليكم و رحمت الله

Бо наҳзати
«Бозгашт ба Ислому»
ошно шавед.

1 . Барои огоҳӣ аз таваҷҷуҳи аҳли ҳадис ба таъорузи ин ду ривоят, нигоҳ кун ба: Ибни Қутайба, Таъвилу мухталифул ҳадис, с 107; Ибни Абдул Бир, Аттаҳид, ҷ 20, с 250 то 254; Ибни Ҳачар, Фатҳул Борӣ, ҷ 7, с 5; Абу Раях, Азвояун Алас суннати набавия, с 243.